

Erdély

ALAPÍTVÁ 1892-BEN

Új sorozat, 160. szám
2022/1.Az Erdélyi Kárpát-Egyesület
– Kolozsvár 1891 Értesítője

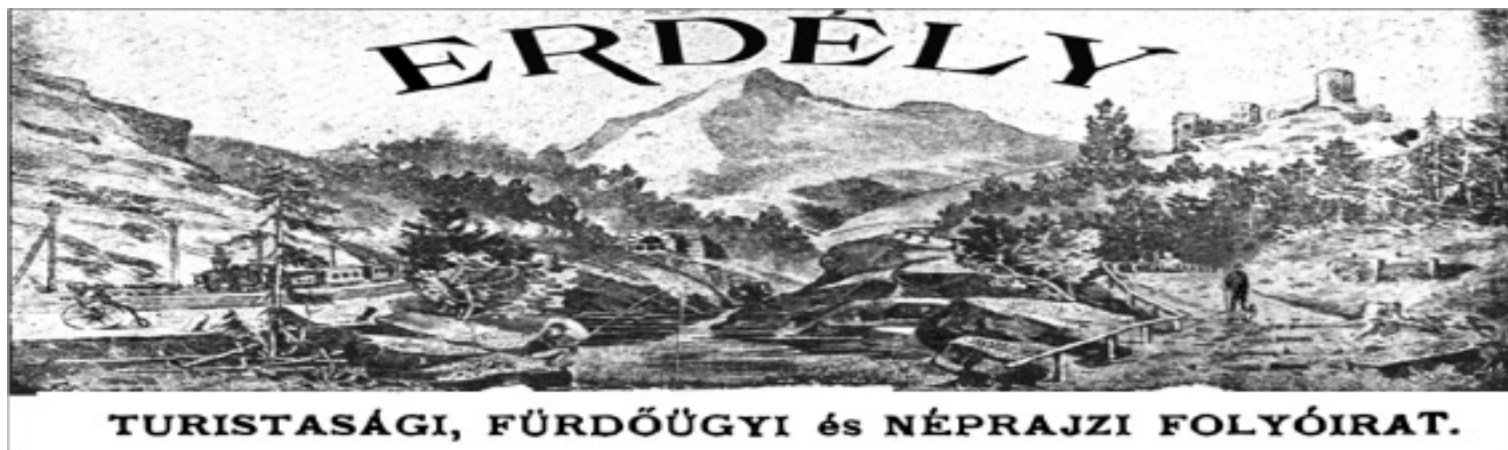
Szerkesztőség (info@ekekolozsvar.ro):

Kerekes Edit,

Kismihály Boglárka,

Tóthpál Tamás.

Főmunkatárs: Pál Gyöngyi

A következő lapszám megjelenik:
2022. február 18.

Hunyad megyei látványosságok nyomában

Hunyad megye Dél-Erdély hegyekben leggazdagabb vidéke, amelyet a keletről nyugatra tartó Maros szel ketté. A folyótól északra a Bihar-hegység és az Erdélyi-érchegység déli nyúlványait találjuk, míg tőle délre a Déli-Kárpátok fenséges hegységei, a Páring és a Retyezát emelkednek a magasba. A török betörések előtt a megye lakói nagyrészt magyarok voltak, de a török pusztítások során a lakosság száma jelentős mértékben megfogyatkozott, s helyükre a környékbeli hegyekből betelepülő románok költöztek. Szinte csak a nemesség között maradtak magyarok. Bár mára már csak 5% körüli a megye magyar lakossága, műemlékeinek nagy része mégis magyar eredetű. Ezekből kerestünk fel néhányat december 11–12-én Szima Márton vezetésével.

KOVÁCS D. ZSUZSA

Soborsin, a román királyi kastély enyhén szólva családást okozott, ugyanis csak a kert látogatható, a garázsban kiállított autók, az autójavító műhely és a múzeumbolt. Ezekről is vajmi keveset mondott az előzetes egyeztetés dacára késve érkező idegenvezető, a településről meg a kastélyról pedig éppenséggel semmit. A borsos jegyárban benne foglaltatott egy tea vagy kávé. Arra gondoltunk, hogy ezt legalább kastélyhoz illő körülmények közt fogyasztathatjuk el. Ehhez képest a látogatás végén „önkiszolgáltuk” magunkat termoszból, egyszer használatos pohárban és az udvaron, állva ittuk meg. Ez aztán a királyi vendégség!

Hogy legalább fogalmunk legyen, hol jártunk, álljon itt a kastély rövid története. A királyi kastély eredetijét egy kb. 1680-ból származó vadászlakot felhasználva Forray András építtette 1810–1816 között. 1848-ban Forray Iván kerítette el vadsparkját, az év végén román felkelők erősen megrongálták. 1866-tól a család nem lakta, de kertjében továbbra is természetek gyümölcsöt, a melegházban déli gyümölcsöt is. 1895-ben gr. Nádasdy Ferenc uradalma 3334 hold erdőből, gyümölcsösből, ponty- és pisztrángtenyészetből állt. 1895–1910-ben Hunyady Károly és felesége, Nádasdy Irma számára felújították, részben átépítették. Hunyady Károly halála után, 1943-ban I. Mihály román király vásárolta meg. Elkezdte a felújítását, de a fordulat után államosították és a belügyminisztériumé lett. Az 1980-as években Nicolae Ceaușescu villája volt, a király 2001-ben kapta vissza az államtól. Díszparkjában 350 éves tölgyek, 170 éves tiszafák és diófák láthatók.

Hunyad megye székhelye, legjelentősebb műemléke a romjaiban is fenséges vára, amelynek építéséről szól az egyik legszebb és legismertebb népballadánk, a falba épített asszony történetét feldolgozó Kómúves Kelemen története. Ezen az Erdély kulcsának nevezett, hadászatiilag fontos helyen épült a 13. század elején a legrégibb királyi várak egyike. 1264-ben már biztosan állt, ugyanis ekkor ütközött meg a vár alatt IV. Béla és fia, a későbbi V. István király csapata. Általában a mindenkori erdélyi vajdai tisztség tartozéka, várnagyát az erdélyi vajda nevezte ki. Uradalma igen tekintélyes nagyságú volt, több mint félszáz falut számlált. Legismertebb birtokosai közt tudjuk Hunyadi Jánost, Szilágyi Mihályt, Báthori Istvánt, Szapolyai Jánost, Izabella királynét, Bethlen Gábort, Bethlen Istvánt, Széchy Máriát. 1849-ben, a világházi fegyverletétel után néhány nappal a vár felrobbant, több mint száz honvédet temetve maga alá. Azóta pusztuló rom. Déva várának börtönében raboskodott és halt meg a vallásalapító Dávid Fe-

Magas Déva vára és a Magna Curia

renc (1520–1579), Erdély első unitárius püspöke. Fogságára egykori cellájában emléktábla utal.

A csoport nagy része a várat látogatta meg, négyen úgy döntöttünk, hogy a Várhegy tövében álló Magna Curia-ban működő múzeumot fedezzük fel: történelmi, természetrajzi részlegek, római kori kőtár, hatalmas kövületgyűjtemény, köztük a Nopcsa Ferenc által 1897-ben leírt, a kréta időszakból származó dinoszaurusz (Magyarosaurus dacus)-maradványok. A mai múzeum elődjét 1882-ben alapította a Hunyad megyei Történelmi, Régészeti és Természettudományi Társulat, első igazgatója Tégls Gábor (1848–1916) régész volt.

A Magna Curia létrejötté valószínűleg szorosan összefügg a nagy kiterjedésű dévai uradalom igazgatásával és a vár lakóinak kényelmi igényeivel is. A már korábban meglévő épület első okleveles említése 1590-ből származik. Bethlen Gábor, a későbbi fejedelem 1608-ban kapta meg az uradalmat Báthory Gábor fejedelemtől, és hozzáfogott az épület lakályosabbá tételéhez. Fejedelemmé választása után, 1613-ban feleségének, Károlyi Zsuzsannának adományozta a birtokot. Ezután készült az udvarház telkének – azóta elbontott – díszes ka-

puzata, Bethlen Gábor címerével és egy zsoldáridézzel. A fejedelemasszony halála után (1622) Bethlen Gábor öccsének, Bethlen Istvánnak adományozta az udvarházat és a birtokot. István felesége Széchy Mária volt, akit szépsége és kalandos életútja miatt a kortársak, majd később Petőfi, Arany és Mikszáth is Murányi Vénusként emlegettek róla szóló műveikben.

Vajdahunyad vára az egész történelmi Magyarország legimpozánsabb és leginkább épen maradt gótikus várkastélya. Nem véletlen, hogy a magyar honfoglalás ezeréves évfordulójára rendezett kiállításon, a budapesti városligetben a vár részeinek másából kialakított épület-együttes képviselte a középkort. A Zalasd-patak partján, szirtfokon álló várkastély a 13. században épült gótikus stílusban, majd a későbbi átépítések során reneszánsz stílusjegyek is megjelentek rajta. A várat a hozzá tartozó birtokkal együtt Zsigmond király adományozta Vajknak, Hunyadi János apjának, katonai érdemeiért. A birtokról kezdte magát a család Hunyadinak nevezni. A legjelentősebb építkezések Hunyadi János és felesége, Szilágyi Erzsébet, valamint Bethlen Gábor korára tehetőek.

A vár kútját – a legenda szerint – három török fogoly ásta a kemény sziklába, 15 esztendei verejtékes munkával. Fogvatartóik szabadságot ígértek nekik, ha sikerül vizet fakasztaniuk a sziklából, de nem tartották be szavukat, ezért került a kút fölé a török nyelvű felirat, aminek a magyar megfelelője a következő: *Vizetek van, de lelketek nincs.*

Vajdahunyad várában a járvány miatt sajnos nem tartanak tárlatvezetést, több helyen restaurálás zajlik, de még így is van látnivaló bőven Erdély legimpozánsabb gótikus várkastélyában, amelyet Mikszáth Kálmán egykor a várak királyának nevezett. A mostani felújítások után remélhetőleg még több látnivalóval várja majd a látogatókat a Hunyadi család ősi fészke, amelyet Kőváry László, a 19. század neves történésze ekképpen jellemez: „Nincs Erdélyben egyetlen műemlék, mely annyi fényt és nagyszerűséget, több műizlést s nemzeti nagyságunk több jelvényét hordotta volna magán, mint e vár.”

A Kendeffy család ősi fészketől kősisakos templomokig

Kirándulásunk második napján Óraljaboldogfalván meglátogattuk a református templomot és a Kendeffy-kastélyt. A 13. században épült, később freskókkal díszített templomnak sajnos nincsenek már református magyar hívei, havonta egyszer jár ki Hátszegről a református lelkész román nyelvű istentiszteletet tartani az egybegyűlteknek. A szebb napokat látott Kendeffy-kastély elhagyatottan áll, nemhogy látogatható lenne, még csak meg sem közelíthető.

Malomvíz határában, a Retyezát-hegység északi lábánál sziklás hegy ormán áll a Kendeffy család ősi fészke, Kolczváranak impozáns romja. Ezt csak távolról szemlélgettük, nem decemberi látványosság. Megnéztük a faluban a 13. században épült, később freskókkal díszített kősisakos templomot, amely valószínűleg a Kendeffyek udvari kápolnája volt. Sajátos megoldás, hogy emeletes tornya a négy-szögzáródású szentély fölött emelkedik. Lakóhelyül is szolgáló emeletére egykor bevonható létra segítségével kívülről lehetett feljutni, lőréses második emelete pedig védelmi célokra szolgált.

Sarmisegetusa (római kori nevén Ulpia Traiana Sarmisegetusa) a rómaiak által elfoglalt Dacia új fővárosa, amelyet a rómaiak alapítottak a 2. században, az egykori dák központ, Sarmisegetusa Regia közelében. Virágkorában (2–3. század) a tartományi főváros harminchektáros területet foglalt el és 25 ezer embernek adott otthont. Hatalmas fóruma, amfiteátruma, több temploma, szentélye volt, adminisztratív és üzleti épületei, lakóházai. Ezek egy részét már feltárták, de a munkálatok folytatódnak. Az egykor gazdag és virágzó település a rómaiak kivonulása után a népvándorlás viharának esett áldozatul.

Különleges építmény Demsus kősisakos Szent Miklós-temploma. A keletkezésére vonatkozó legelfogadottabb elmélet szerint a 2. században épült Longinus Maximus római katonai vezető síremlékeként. Ezt alakították jóval később, a 13. században templommá, majd a 15. században freskókkal díszítették. Egykor reformátusok és ortodoxok közösen használták, ma az ortodoxoké. Zeykfalva kősisakos temploma is a 13. században épült, román kori és gótikus elemeket tartalmaz. Eredetileg katolikusnak épült, falait kívül és belül is különlegesen szép freskók díszítik, zömmel a 15. századból származnak. A nagy felületen megmaradt belső freskók apostolokat, szenteket ábrázolnak. Külső festéséből viszonylag kevés maradt meg a keleti, déli falon és a kapuzat lunettájában. Déli oldalához a Zeyk család 1724-ben református templomot építtetett, amelynek a latin nyelvű alapító feliratát tartalmazó követ a templom északi oldalának támasztva mi is láttuk. Magyar hívei hamarosan elfogytak, a templom az ortodoxok birtokába került, de ritkán használják, mert van a faluban is ortodox templom, ezért maradhatott meg szinte eredeti alakjában.

A soborsini királyi kastély kertjében

FAZAKAS FERENC

